

Index contentorum.

1. De balsamo Peruviano
2. de prudenti utrum medicamenti exploratione.
3. de erroribus circa usum topicorum in praxi.
4. de natura & praesentia vini Rhenani
5. de Bradypepsia
6. de purgantibus fortioribus ex praxi eiciendis
7. de anatomia publica.
8. de luxationum synthesesi in genere.
9. de auditu difficili
10. Ulcerum aetologia & curatio
11. de purgantibus selectis & minus cognitis.
12. de specificis antispasmodicis.
13. de perpetuo stulticilio ex thorace.
14. Pathologia diuinivatur Helmontiani.
15. de morbis lienis
16. de affectu raro scorbutico pustulari.
17. annorum climateticorum rationalis explicatio.
18. de specificis antispasmodicis.
19. de bile medicina & veneno corporis.
20. de Carolinis thermis.
21. de temporibus anni insalubribus.
22. de temperamento fundamento morum & morborum,
23. de morbis certis regionibus & populis propriis.
24. crinum natura & explicatio rationalis.
25. de inflammatione ventriculi.
26. de siderum in corpora influxu.
27. de methodo vitam longam acquirendi. Wolffii epistola.
28. medicus sui ipsius.
29. de asthmate convulsivo cum hydrope pectoris
30. de anatomis in praxi medica usu. X c. 33.

~~28~~
30

Q. D. B. F.

MEDICUS SUI IPSIUS,

Quem

DISSERTATIONE MEDICA SOLEMNI
MODERATORE

FRIDERICO HOFFMANNO,
CONSILIARIO ET ARCHIATRO REGIO MEDI-
CINÆ AC PHILOSOPH. NAT. P.P.

Pro consequendis Summis in arte medica honoribus
adferebat

CHRISTIANUS GOETZE,
Merseburg.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
TYPIS JOHANNIS GRUNERI, Acad. Typogr. 1707.

PROOEMIUM.

DUplex datur bonum, quo humanum genus ad genuinæ felicitatis perfectionem ducitur. Alterum spectat ad animam, ideoque magis spirituale est, & versatur in consortio & unione cum DEO, utpote per hanc unice beata, tranquilla & felix evadit anima. Unde non immerito talis in DEO tranquillitas summum hominis bonum judicari debet. Alterum pertinet ad corpus, & versatur in ejus statu sano & ordinato, ubi omnes actiones corporis recte secundum regulam, ordinem, sive naturam sine molestia, sine dolore, sine morbo denique perficiuntur. Prudens igitur ille jure meritoque existimandus est, qui ad duplicis hujus boni possessionem omnibus viribus contendit, & inquirat debita remedia, quibus illa ipsa comparatur. Quænam vero hæc sint, & qua ratione ac via ad felicitatem hanc exoptatissimam pertingere quis possit, in quæstionem non inepte venit. Brevibus ut rem & mentem nostram circa hoc

negotium explicemus, existimamus omnino, quemvis hominem debere esse sui ipsius theologum & medicum quoque. Miseri sunt isti Christiani, qui quoad res credendas, imo agendas, tantummodo aliis credunt ac fidunt, nec ipsi ea, quæ ad salutem æternam animæ sunt pernecessaria præsidia, inquirent, scrutantur, cognoscunt, & indies facta applicatione secundum hæc vitæ ac conscientiæ suæ curam ac rationem habent. Eodem modo se res quoque habet cum salute corporis, ubi miseri sunt illi, qui ea, quæ corpori vel profunt, vel nocent, ipsi non attendunt, vel cognoscunt, neque suæ naturæ scientiam habent neque diætæ regulas servant, sed pro arbitrio suo vivunt, neglectis vitæ sanæ auxiliis. Falso enim sibi persuasum habent, medici duntaxat hoc esse officium, cui soli in negotio sanitatis sit fidendum, sed quam misere deludantur, dum sanitatem optimum illum vitæ thesaurum postea deperdunt, res per se clara est, nec ulla eget probatione. Non institui-
mus in præsentī quædam commemorare de rebus ad animæ felicitatem pertingentibus, sed hoc maxime scopo ac proposito nostro consentaneum erit, ut demonstremus, qua ratione quisq; sui corporis debeat & possit esse medicus, adeo ut medico alio possit ferme carere, & sine eo vitam sanam & longam servare atque tueri. Æternum vero Numen ardentibus invocamus precibus, ut in hoc labore mentem nostram ac meditationem dirigat in omnem veritatem, cujus omnis ipse unicus fons & Author est.

Antequam vero demonstrarem modum, ac rationes explicem, quas sequendo quisvis sui corporis perfectus medicus esse possit, opus est primum, ut afferamus momenta, quibus ostendamus, non modo id ipsum esse perutile, sed & summe necessarium. Prima ratio est medicinæ practicæ imperfectio. Quamvis enim ars nostra in se sit certissima & valde salutaris, nihilominus non omnes in totum tollere potest morbos, neque in omnibus hominibus, neque omni tempore. Certis enim circumscripta est terminis, utpote remedia, quibus ceu instrumentis utitur medicus artifex, certis suæ virtutis continentur finibus, ultra quos minus agere possunt. Unde plures a morbis victi plane non curantur. Sique rem velimus exemplis illustrare, ante oculos nobis morbi hæreditarii versantur, & ii, qui in habitum quasi degenerarunt, affectus. Tales sunt spasmodicæ & convulsivæ nervosarum partium passiones, quæ abunde visuntur in podagricis, arthriticis, epilepticis, hypochondriacis, hysteriis, quorum pathemata quam rebellem alant naturam, practicis non ignotum est. Difficillimum enim est, hos morbos, cum altius radices egerint, exquisitissima etiam admota medicina in totum tollere, sed suffecerit, prudenti remediorum applicatione vehementem eorum impetum quodammodo retudite ac imminuisse. Notum porro est, nonnullos ex chronicis ita esse comparatos, ut plane non cedant ulli medicinæ, sed correptos ad lethum certissimum ducant. Cujus generis sunt hydrops, phthisis, hæctica, febres lentæ, scorbutus consummatus, cachexia,

xia, morbi quidem familiarissimi, sed magna medicorum opprobria, in quibus certe medicus nihil solidi præstare potest. Quod vero attinet ad affectus, qui dicuntur acuti, ac in febribus & inflammationibus potissimum versantur, ibi & medici plerumque parum proficiunt, sed natura hic optimus solet esse medicus. Si hæc favet, si potens est, si viribus poller, tunc fere sola totum expedit curationis negotium. Sin vero virtus vitalis, quæ motrix est, si natura deficit, si viæ ac instrumenta ad motum destructa, si humores plane degeneres fuerint, omnis medici labor inanis atque frustraneus est. Patet itaque luculenter ex hisce breviter adductis, quam debilis sit potentia artis nostræ, & quibus limitibus ac terminis adstricta, & quod medicus non ea possit perficere, quæ ineptum vulgus ab ipso desiderat. Unde laborandum est, ne incidamus in tales affectus, qui medicorum opem & remediorum facultates eludunt. Hoc perficitur, si conservamus corpus nostrum, idque defendimus a gravibus morborum insultibus. Longe enim facilius est, sanitatem servare quam possidemus, quam reparare eam, quam amissimus. Cum autem scopum istum præservandi corpus a morborum injuriis, neutiquam quis valeat attingere, nisi ubi proprius sui corporis medicus sit, eaque calleat, quæ ipsi profint vel noceant; facile apparet, quam necessarium sit naturam suam, cognoscere, & medicum proprium agere.

§. II. Secunda ratio, quæ urget quemvis, qui sanam & longam ducere vult vitam, ut debeat esse sui corporis medicus, sic se habet. Pauci medicorum ex tanta turba inveniuntur periti & docti, fideles

les ac circumspēcti, & verissimum deprehenditur i-
psius Hippocr. edictum lib. de Arte: *Fama & nomine dan-
tur medici plures, re vero & opere pauci.* Plures carent
solida medica experientia, nec non accurata histo-
riæ morborum notitia, quæ tamen fundamentum
est totius artis. Porro genuinas & veras remedio-
rum facultates ignorant, sed cerebrum variis specu-
lationibus, controversiis, inanibus & sterilibus theo-
riis repletum habent. Paucissimos reperies, qui
sunt vere rationales, i. e. qui eorum, quæ fiunt, quæ
sunt res facti & experientiæ, ex veris physicis &
mechanicis principiis & præcipue ex motus regulis
ac legibus, rationes & connexiones demonstrare
possunt. Physicam enim scientiam, nec non chymicam
& anatomicam in academiis non addiscunt, vel ipso-
rum vel præceptorum culpa, cum tamen hæ scienti-
æ non egregie modo orient, perficiant ac distin-
guant medicum a medico, sed & ipsum certum ef-
ficiant, & ad plura utilia in sanitatis negotio inve-
nienda occasionem præbeant amplissimam. Pluri-
mi penitus nobilissima medicinæ parte, a sapientia
antiquitate semper maximi habita, scilicet *ὕγιεινῃ*,
quæ docet corpus conservare sanum & a morbis i-
psum defendere, destituuntur. Utpote nec aeris,
nec climatis, nec locorum, nec alimentorum, a-
quarum, vinorum, consuetudinis denique notitiam
vel rationem ullam habent. Ex his tamen rebus vi-
vamus, valemus & ægrotamus, multo minus circa
has res naturarum distinctionem atque diversitatem
attendunt. Sed consuetudo pessima est, crudis stu-
diis experientia & scientia solida destitutis, pro-
rumpere in forum medicum, & farragine reme-
dio-

diorum, pretiosis formulis, imo fraudibus & eloquentia male feriata, crumenas ægrotantium emungere & plus revera nocere, quam juvare. Quam periculosum itaque sit, in re, ubi de vita & sanitate, pretioso illo thesauro, agitur, fidere cuivis medico, facile poterit intelligi. Tutius itaque est, suæ naturæ & corpori velut proprium medicum prospicere.

§. III. Tertia ratio, quæ exigit, ut quis calleat notitiam sui corporis, eaque cognoscat, quæ profint vel noceant, est differentia personarum & naturarum maxima. Scitissime jam olim scripsit Hippocrates l. de flatibus: *Differt natura a natura, corpus a corpore, nutrimentum a nutrimento. Non enim omni animantium generi eadem aut conferunt aut commoda sunt, sed sunt alia aliis convenientiora.* Difficillimum hoc omnino est in arte nostra, nosse cujusvis ægrotantis naturam, quas nempe habeat consuetudines in rebus non naturalibus, præsertim in excretionibus, quomodo sese habeat in hac vel illa dosi, quibus animi & corporis pathematibus sit obnoxius, quam sensibile tandem sit corpus. Mirū enim est, quantum in eo differant temperamenta, sexus, familiæ, cælum, vitæ genus & consuetudo. Imo ipsi morbi immutant corpora, & familiarissimum est, quod idem remedium uno tempore proficit, altero noceat, & pro diversitate temporum diversas sæpe operationes exhibeat. Quam operosum vero & difficile sit, exacte hæc inquirere, & memoria tenere in tot individuis, quæ medicis offeruntur ad sanandum, facile apparet. Nullus autem melius suam naturam ejus vires & habitum ad hæc vel illa invenire, explorare, & addiscere potest, quam quisvis ipse. Medici

dici vero sapissime in eo peccant, quod ea, quæ ipsis profunt consueta, aliis quoque omnibus indistincte & promiscue laudent, atque commendent, quæ tamen iis minus quadrant vel conveniunt.

§. IV. Ulterius rationem, cur medico carere quis possit, ex Hippocr. L. I. de diata §. XIV. petere possumus, cum ait: *Medicina id, quod molestat, tollit, & id, quo homo agrotat, auferens sanum facit. Natura eadem sua sponte novit, desiderans conatur resurgere, currens conatur requiescere, & alia ejusmodi natura habet, quæ medicina sunt. Quin imo, universalis sapientis antiquitatis in eo consensus est, naturam esse optimam morborum medicatricem, eamque sufficere sæpius morborum sanationi. Quid autem per naturam intellectum voluerint veteres, non una eademque omnium est sententia. Nos dum naturam nuncupamus, nihil aliud intelligimus, quam coordinationem & œconomiam omnium motuum in corpore, maxime omnium cordis & arteriarum, sanguinisque circulum, quem non a potentia quadam immateriali percipiente, per ideas agente, perque eas motus dirigente, videlicet anima derivamus, sed a principio pure physico, tenuissimo nempe fluido, vi motrice instructo adeoque mechanico. Utpote animæ est tantummodo, per ideas actiones corporum percipere, & secundum easdem reagere; naturæ autem est, solo contactu corporeo suas operationes exsequi, i. e. solu motu causas nocentes corporis emendare atque expellere. Non inepte itaque hi agunt, qui non respiciendo ad causam, sed ad ipsum actum, sanguinis circulum habent pro natura. Potest, hac de re fusius legi dissertat.*

B

Dn.

Dn. Præf. de nat. morborum' medicatr. mechanica, nec non Clariff. Bergerus in Dissert. de Nat. Morbor. Medico; ubi evidentissime demonstratur, corpus nostrum a sapientissimo DEO opifice tam affabre, tam artificiose, tantaque ratione esse constructum, ut non modo seipsum per motum a corruptione defendere, sed expellendo nocentem materiam etiam se sanare possit.

§. V. Contulimus hætenus varia rationum momenta, cur quisque sui corporis proprius debeat esse medicus, sequitur jam, ut hanc assertionem non novam esse, sed vetustissimam, præstantissimis quorundam medicorum testimoniis corroboremus. Inter hæc vero eminentissimum nostri Hippocr. edictum, qui *in Libr. de Nat.* statim in principio hæc prodidit: *Omnes homines artem medicam nosse oportet. Est enim res honesta ac utilis ad vitam, & ex his maxime eos, qui eruditionis ac eloquentiæ cognitionem habent. Nam sapientiæ cognitionem medicinæ sororem ac contubernalem esse puto. Sapientia enim animam ab affectibus liberat, auget autem intelligentiæ præsentem sanitatem. Ubi habitus corporis ægrotat, nec mens ipsa claritatem habet ad virtutis meditationem.* Hisce sapientissimus vir innuit, non modo omnem hominem, sed maxime sapientem & eruditum nosse debere medicinam, quoniam hæc animo simul & sapientiæ velificatur. Inde est, quod multi ex sapientiæ professoribus periti ejus fuerint, clarissimi vero ex his Pythagoras, Empedocles & Democritus, quod nempe illis temporibus medendi scientia pars sapientiæ, ut scribit Celsus, habebatur. Qua de causâ pulchre scribit idem Hippocrat. *Libr. I.*

De

de Dieta §. 34. si sanum fuerit corpus, & non ab alio aliquo perturbetur, animi temperamentum sapiens existit. Deinde Cicero Libr. 2. de Officiis: Valetudo conservatur notitia sui corporis, & observatione earum rerum, quæ aut prodesse solent, aut obesse. Huic quoque consentit Illustris Verulamius, qui in sermone fidel. Tit. 34. hæc habet: Observatio cujusque propria eorum, quæ nocent & eorum, quæ juvant; optima est medicina ad sanitatem tuendam. Tiberium Cæsarem legimus apud Suetonium Cap. 68. & Tacitum Annal. VI. 46. solitum eludere medicorum artes, atque eos, qui post XXX. atatis annum ad internosceda corpori suo utilia vel noxia alieno consilio indigent. Ufus enim quid salutare, quid vitæ aptum, quid contra sit, docet. Cato ille magnus philosophus ipse erat suus & totius familiæ medicus. Et historici referunt in vita ejus, quod illustris hic Romanus se suosque sanos servaverit per solius rationis & naturæ regulas. Celsus autem elegantissimus ille medicus, quod non adeo magnus medicinæ patronus fuerit, ex hisce clarum fit, quod in præfatione sui operis ita scribit: Multiplex ista medicina neque olim neque apud alias gentes necessaria, vix aliquot e nobis ad senectutis principia perducit. Ipse Hippocrates pulchre distinguit libro de arte inter medicos & medicinam, doctè judicans, plures evadere posse sanos, qui medicis non utuntur, nihilominus tamen ipsos non sanescere sine medicina. Valde enim necessarium est, ut ii, qui medicis non sunt usi, si agrotarunt, & convaluerunt, aliquid fecerint, aut non fecerint, per quod sanati sunt, adeoque non minus ea, quæ opem tulerunt, quam ea, quæ damno fuerunt, testantur artis certitudinem.

§. VI. Ostensum igitur est tum rationibus, tum autoritatibus, perutile esse, ut quilibet gnarus

fit corporis sui, quo inde sine medici ope sanus esse, & permanere possit. Res ipsa jam ulterius postulat, ut doceamus, qua via & quo modo unusquisque ad cognitionem sui ipsius pertingere, seque ipsum & fanare & præservare possit. Primo omnium vero opus est, ut quisque sciat, an in statu sano vel ægroto sit, & quænam sint hujus status indicia ac notæ. Brevissimis: sanus homo is est, qui bene appetit, & bene secundum proportionem ingestorum egerit per omnis generis emunctoria. Sanus porro est, qui corpus possidet omnis doloris gravitatis & lassitudinis expers, robustum, agile ad motum & laboris patiens, in quo somnus moderatus & reficiens, mens serena ac hilaris, ad studia apta, pulsus articularum moderatus cum calore corporis temperato, hisce signis præsentibus sanus homo dici poterit. Morbi autem tam præsentis quam futuri testimonium sunt appetitus prostratio cum nausea, sitis magna, egestionum per alvum, per transpirationem per urinam imminutio, & peculiaris in hisce mutatio, virium languor, corporis gravitas ac lassitudo spontanea, somni defectus vel turbulentia, pulsus frequens solito major cum horrore & calore corpus subinde vexantibus. Porro flatulentia & gravitas in hypochondriis, facies lurida & pallida, macilentia præternaturalis, magna proclivitas ad animi præcipientes motiones, dolor insolitus in capite vel circa lumborum vertebra. Ex hisce colligere quisvis potest, morbum gravem esse in propinquo. Unde celerius languenti naturæ est succurrendum. Qua ratione autem id perficiatur, inferiori loco docebimus.

§. VII. Deinceps qui vult longam & à morbis
immu-

immunem ducere vitam, is probe callere debet; quænam sit morborum origo ac fons. Ut autem hac in re breviter & perspicue exponamus nostram sententiam, ita sentimus: sicuti sanitas est motus liber æquabilis & temperatus sanguinis in debita quantitate & mixtione existentis, per omnes actiones secundum normam & regulam, fiunt: ita morbus a statu naturali recessio fit a motu sanguinis & humorum impedito inæquabili intemperato, ob læsam non modo quantitatem & mixtionem humorum, sed & ob naturæ, motus, & spirituum, qui motum exercent, defectum. Perpetua enim hæc regula mechanica & physica medicorum est, quod ad æquabilem proportionatum & temperatum motum, qualis vitam & sanitatem constituit, debeat esse proportio inter movens, sive vires motrices, quæ sunt in nervis & musculis, & inter mobile sive sanguinem & humores, qui sunt in vasis. Ex hac proportione læsa, quæ fit maxime ex defectu virium respectu sanguinis, resultat omnis morborum fons, materialis nempe, utpote inter ipsum motum morbosum & causam morbi materialem distinctio quædam est.

§. VIII. Ut autem pressius hanc ipsam rem tractemus, placet ex ipsis scriptis Hippocr. quid ipse fenserit de morborum ortu, hoc loco evolvere. Exat autem egregius locus *libr. de Natur. human. S. 18. Morbi, scribit, partim ex dietis, partim ex spiritu, quem attrahimus, sunt.* Per spiritum intelligit aerem, quem *libro de flatib. nuncupat maximum in omnibus, quæ corpori accidunt, authorem & dominum vitæ, & morborum fabricum,* idque judicat magnus ille vir optima ratione. Per-

quam enim notum est, quanta sit aeris ad circulum sanguinis necessitas, quo vitæ & sanitatis ratio continetur. Nam is ipse est, qui pondere suo vesiculas pulmonum elevando transitum sanguini concedit ex uno ventriculo in alterum. Is pondere suo externe vasis corporis incumbens moderatur nimiam expansionem aeris interni, & transpirationis excessum. Aer porro elastica sua valida virtute subtilissimaque portione sanguini intime mixtus, totum negotium spirituaſcentiæ & virium, quæ insunt musculis ac nervis, absolvit. Aer enim, tanquam universalis spiritus, animantibus robur motum calorem, imo animam concedit. Et ut libere dicam: anima nihil aliud est quam aer variis potentiis immaterialibus valde activis distinctæ operationis imbutus, unde non inepte *Hipp. lib. de flatibus & de morbo sacro* dicit: *Aer sensum & motum præstat partibus.*

§. IX. Ex hisce facile intelligitur, si quando aer ab indole temperata desciscat, quantæ noxæ tunc immineant corpori. Experimento quotidiano discimus, ad aeris subitaneas mutationes, variumque tempeſtatum habitum, subito mutationem quandam in corpore & animo perſentiri. Atmosphæra enim nimis humida, cælum nimis nubilum & pluviosum, venti austrini & occidentales corpus flaccidum languidum, mentemque tristiorem reddunt. Motus enim sanguinis ob robur fibrarum delassatum tardius procedens, excretiones omnes imminuit, unde omnes morbi humidi, putridi, maligni, & qui ex stagnatione feri imbecillitate nervorum & motus defectu oriuntur, non modo tunc gignuntur, sed & præſentes incrementa capiunt. Atmosphæra nimis
fri-

frigida, compressa asperis rigidis elasticis ventis;
quales sunt septentrionales, animata, dolores & spas-
mos, ubicunque consistunt, acutiores reddi, ruffes,
raucedines, coryzas, rheumatismos catarrhales,
inflammatorias febres progignendo, præsertim si
ad hos affectus disposita fuerint corpora. Observa-
vimus quoque, febrium intermittentium recidivas &
paroxysmos arthriticos a borealibus ventis facile
fuscitari. Quam infensus sit valde frigidus hyema-
lis aer nervosis partibus, & quantum morbos exde-
bilitate nervorum eorumque obstructions augeat,
inter practicos notissima res est. Neque dubitari
poterit, quin ab austrina nimis fervida levi & valde
rarefacta atmosphæra morbi præcalidi, cholerae, ar-
dentes tertianæ continuæ & intermittentes febres,
hecticæ quoque, diarrhææ capiant tuum ortum, &
nimium inde exacerbentur. Neque ignorari oportet,
omnes morbos epidemios, quorum magnus est
numerus & ingens frequentia, ex aere ceu com-
muni causa plures simul lædente, prognasci. Cla-
rissime jamdudum id professus est Hipp. l. de Natur.
Human. §. 15. inquiens: *Quando ab uno morbo multi homi-
nes corripuntur eodem tempore, causam ad id, quod com-
munissimum est, & quo maxime omnium utimur, referre
oportet, est autem hoc spiritus sive aer quem inspirando
trahimus.* Quales vero morbi sub peculiaribus tem-
pestatibus exoriantur, de hisce idem Hippocr. §. 3. Aph.
& D. Præses in Observationib. Meteorologicis, fu-
sus egit. Aperte libr. de Humorib. §. 7. pronunciat se-
quentia; *Qualia sunt tempora, tales etiam erunt morbi &
constitutiones ex ipsis: si tempora tempestive & ordinate se
habuerint, morbos judicatu faciles faciunt, & contra.*

§. X.

§. X. Alteram causam, quæ morborum parens est, divinus noster senex deducit ex diætâ prava. Est autem secundum gravissimum hunc *Aurhorum L. de statib. §. IX. mala diætâ hæc, primum quidem, cum quis plures cibos liquidos aut siccos ingerit in corpus, quam ipsum corpus ferre queat, neque laborem aliquem ciborum multitudini opponit; Deinde cum varios & dissimiles inter se cibos assumit, seditionem enim movent, quæ sunt inæqualia, aliquaque citius, alia difficilius concoquuntur.* Tria sunt, quæ ad malam diætâ secundum *Hippocr.* concurrunt: primo ciborum major multitudo, quam corpus ferre potest, secundo motus & laboris intermissio, & tertio ciborum varietas. Quandoquidem si sanum permanere debet corpus, generalis hæc observari debet regula: Proportio inter alimenta & vires, sive motum & naturam corporis esse debet. Sic robusta corpora, in quibus validus viget motus, ciborum copiam bene possunt ferre, i. e. digerere & superflua ejicere citra sanitatis dispendium. Imbecillia vero, quibus parum motus & vigoris inest, non sine damno utuntur alimentorum copia. Ob defectum enim digestionis & egestionis debitæ, copia feri vel sanguinis impuri in venis progignitur, quorum utrumque amplus fons est ægritudinum cum chronicarum, tum acutarum. Veteres talismodi sanguinis abundantiam plethoram, feri vero excessum cacoehymiam appellarunt, & pro fundamento morborum duplex hoc vitium unanimi consensu habuerunt. Solennes sunt ex nimia sanguinis abundantia, spasmi, inflammationes, febres & hæmorrhagiæ. Pulchre scribit *Hippocr. alicubi: sanguine abundantes partes,*

tes, propter sanguinis multitudinem, & tremunt & inflammations suscitant; neque enim fieri potest, ut sanguinis multitudo conquiescat. Cacoehymia autem sive feri impuri abundantia cachexiam, scorbutum, varias exulcerationes, tumores, dolores, fluxiones serofas, variaque tartarea coagula, putredinem verminosam lentasque catarrhales malignasque febres excitat, nec non scirrhusa viscera, gravissimosque chronicos morbos parit.

§. XI. Ad producendam autem tam plethoram quam cacoehymiam non tantum multitudo ciborum major, quam natura ferre potest, sed & laborum intermissio confert. Dicitur vix potest, quam salubris sit & sanitati amicus motus & labor membrorum. Externus enim motus suscitatur internum motorem, spiritus auget, sanguinis & humorum excretionem adjuvat, unde dilucide apparet, quam infensa sit corpori quies & orium. Pulcherrima sunt, quæ hæc de re nobis reliquit Hippocr. Lib. de Diætâ §. ii. Homo edens sanus esse non potest, nisi etiam laboret, contrarias enim inter se vires habent cibi & labores, verum inter se mixtè conferunt ad sanitatem. Labores enim ea, quæ insunt, consumere solent; cibi autem & potus ea, quæ evacuatæ sunt, explent. Oportet itaque habere mensuram ac proportionem laborum, ac multitudinem ciborum pernoscere, si enim inventa fuerit ciborum mensura, & laborum ad unam quamque naturam numerus, ita, ut excessus neque supra neque infra modum fiat, inventa sane exacta hominibus sanitas.

§. XII. Tertio refert Hippocr. ad malam diætam ciborum dissimilitudinem. Certe præsci, qui simplici victu utebantur, & saniores & longæviores erant nostrorum temporum hominibus. Et illi populi

C

puli

puli, nec non plebeji, rustici, qui lacte, pane, ca-
seo, butyro & aqua fruuntur, sanitate præstant o-
mnibus iis, qui laute vivunt, & delicatis variisque
cibus sub otio vescuntur, & robustiora corpora ha-
bent, & vivaciores infantes progignunt. Natura e-
nim gaudet temperie & temperatis alimentis, qui-
bus conservatur, eam autem lædunt omnia intem-
perata, excessivis qualitatibus prædita, fortia & po-
tentia. Meretur huc adduci elegans locus *Hippocr.*
libr. de veteri medicina §. 32. Verum robur & augmentum,
ac alimentum præsertim, per nihil aliud contingit, quam
quod probe temperatum est, & nihil habet intemperatum,
neque forte, sed totum unum factum est, & simplex, & non
forte. Teneri hoc loco oportet, cibos optime dispe-
fci posse in eos, qui sanguini materiam præbent, &
qui serum generant, illudque peregrinis qualitatibus
induunt. Ex illorum classe sunt carnes præsertim
gelatina abundantes, uti est suilla, vitulina, bovina
junior, omnia facinacea dulcia, ova, pinguia semi-
na & fructus multum olei recondentes, dulcia vina,
& cerevisiæ alimentosæ. Hæc copiam sanguinis pro-
ferunt maxime in corporibus, quæ natura multum
generant sanguinis. Serum vero impurum & san-
guinem intemperatum reddunt lacticinia, fructus
horæi, omnia olera, vegetabilia, carnes induratae,
salina acida, spirituosæ, aromatica, vina austera, ma-
rina, præsertim pisces. Hæc ipsa, utut non desti-
tuantur usu suo, præsertim in iis, qui multum ge-
nerant sanguinis, nocent tamen terosis, & ubi vi-
scerum obstructions adsunt, & ubi natura imbecil-
lis est, maxime si peccetur in excessu; unde dispo-
nunt

nunt ad cacochymiam, omnesque eos morbos, qui ex hac resultant.

§. XIII. Restat adhuc alia causa, quæ efficacissima est, gravissima pathemata celerrime inferendi in corpus, eaque fit per animam nostram. Mirabile est, quod anima solo ideali & immateriali actu, & perversa ad certa objecta cogitatione & ratiocinatione, & inde nascente vario desiderio vel cupiditate, vehementer movere & conturbare possit non modo sanguinis circulum, sed & excretiones pervertere, & spasmodicas contractiones in genere nervoso & membranoso hinc inde producere. Magna est vis & potentia animæ in corpus nostrum, & quasi rota suprema, quæ alias rotas circumagit. Edoce-
mur enim quotidiano exemplo, quod v. gr. a terrore gravissima mala inferantur, videlicet epilepsia, syncope, in feminis abortus, mensium aut lochiorum suppressio aut nimius eorum fluxus, cordis palpitatio, apoplexia, paralysis, nimia hæmorrhagia, hystericus denique adfectus. Ab iracundia non semel notata fuerunt erysipelas, inflammationes gravissimæ ventriculi, hæmorrhagiæ, febres biliosæ cholicæ, colicæ, arthritides, icterus, paralyses, apoplexia, vomitus biliosi. Tristitia, mœror nimia cura, animique anxietas ad morbos chronicos, febres lentas, hecticam, viscerum obstructions, affectum melancholicum, hypochondriacum, scorbutum præsentissime disponunt, imo vires destruendo malignitatem facillime morbis ingenerant. Neque tantum animi commotiones progignunt novos morbos, sed & veteres exasperant, paroxysmos resuscitant, recidivas accersunt. Brevisimis; animus hominis

plus nocet corpori, quam omnes res corporeæ & non naturales, quibus homo utitur.

§. XIV. Exposito sic morborum, qui invadunt corpus humanum, ortu, eorumque causis perspectis, facillimum jam erit inquirere modum ac rationem, sese & defendendi ab ipsis, & in tempore horum ortui præveniendi. Placet igitur per singulas classes ire, & compendio subjicere quasdam regulas, quarum observatio perquam utilis ad scopum nostrum obtinendum erit. Dicitur fuit, ab aeris intemperie plures nasci communes morbos, hos ut evitemus, oportet sequentia tenere: 1) Vitandus est, quantum fieri potest, omnis aer humidus, & in humilibus locis, vaporibus & exhalationibus repletus, omnis quoque frigidus & excessive calidus: eligendus vero est serenus siccus perflabilis & in altioribus locis existens. 2) Tempore vernali & autumnali, ubi aeris immutatio & alteratio varias mutationes & commotiones in corpore excitat, vestibis probe est muniendum corpus, & victui tunc aliquid detrahendum, transpiratio quoque per infusa calida vegetabilium procuranda. 3) Si diu persistit austrina & præhumida pluviosa cœli intemperies, ad serosos & putridos morbos valde disponens, medicamenta balsamica, salia volatilia oleosa, vinum generosum, usus pillularum Ruffi vel Avicennæ, in consuetis tobaci fumus, inveniunt egregium locum, non neglecta sobrietate, quæ semper commendatissima esse debet. 4) Nunquam corpus liberius exponendum ventis borealibus, præsertim si quis ad catarrhos & febres, & dolores arthriticos inclinet, vel etiam plethoricus sit, aut ex morbo convalescit, aut vino vel crapula onustus

nustus fuerit. 5) Quando morbi grassantur epidemii ex pravo tempestatum habitu, omnem nimiam repletionem in cibo & potu, affectuumque intemperiam evitare oportet. Expedi tunc alvum habere apertam per pillulas balsamicas, ex quibus commendando sequentem formulam. Recipe aloes hepaticæ, extracti centaurei minoris, myrrhæ electæ ana scrupulum unum, croci, extracti rhabarbari, balsami peruv. ana scrupulum semis M. F. l. a. pillulæ, pro una dosi sufficient grana XV.

§. XV. Proximum jam est, ut nos conferamus ad eos morbos, qui ex nimia repletionem & mala diæta originem suam accerunt. Hos ut præcaveamus, sequentes infervire possunt regulæ: 1) perpetuo studendum est temperantiæ & sobrietati, nec nimis saginandum est corpus. Elegantissima hanc in rem habet Celsus in præfatione, ubi de præcorum hominum corporibus sanis loquitur. *Verisimile est, inquit, inter non multa auxilia adversæ valetudinis, plerumque eam bonam contigisse ob bonos mores, quos neque desidia neque luxuria vitaverant, siquidem hæc duo corpora prius in Græcia, deinde apud nos affligerunt.* Huic etiam assentitur Democritus apud Stobæum sermon. 44. scribens: *Homines a DEO sanitatem petunt, ignorant autem, quod ejus potestatem apud se habeant, nam per intemperantiam facientes contraria ipsi proditores sanitatis suæ existunt.* Pulchre Apollonius apud Philostratum, l. 1. c. 6. cum quis Æsculapium incusaret, quod sanitatem promittat quidem, minus vero præstet, illum refellit, εὐφύσει, inquit, τοῖς γὰρ βλαβεροῖς διδοῦσι, bona verba, quæ so, volentibus enim dat. Multi vero nolunt, dum luxuria ac voluptatibus corpus corrumpunt. Inde non sine causa sobrietas ab Hippocrate imprimis commendatur, β

si quis inquit, lib. de morbis, pauca edat, & pauca bibat, nullum inde morbum experietur. Et alibi: Nihil magis ad sanitatem facit, quam non satiari cibis, & impigrum esse ad labores, unde pulchrum adagium, modicus cibi, medicus sibi. 2) Quorum corpora copiam sanguinis facile progignunt, illi sibi temperent a nimio carniū esu, quem per totam vitam parciozem lubentissime vellemus. Certe fuerunt prisca sanissimi homines, qui fructibus, lacte, herbis contenti simplici victu & tenui diæta consenescebant, uti Plato, Zeno, Socrates. Porphyrius, libro 4. de abstinentia testatur, quod carniibus abstinerint, sponte nascentibus ex terra contenti. Pythagoras, qui a sobrietate suam philosophandi rationem orsus est, certis de causis esum carniū prohibebat. Mirabile est, quod nos abstinere soleamus ab omnibus eis animantibus, quæ carne vescuntur, nihilominus ea mirifice delectemur. 3) Sanguinei parcius assumant dulcia, farinacea, legumina, pingua, vina generosa, hæc enim abundantem sanguinem corpori ingenerant. 4) Debiles, valetudinarii frigidæ & serosæ constitutionis homines, femina præsertim, valde fugiant acidorum nimium usum. Dicit enim vix potest, quantum hæc vitient corpora feminarum, & quam facile irregularem mensium fluxum efficiant, & ad spasmodicam multasque chronicas passiones exemplo quotidiano eas deducant. 5) Cibos debite conditos sale, aromatibus, vino aceto melius concoquimus. Iidem minus naturam gravant, quam qui talismodi condimentis carent, diutius enim morantur in sanguine quam decet. 6) Mensura ciborum tam ratione copiarum, quam ratione difficilioris concoctionis æstimanda est,

est, secundum proportionem laboris, motum exercitationem corporis, secundum vires quoque. Nam robusti & qui laborant, duram & plenam diætam ferre possunt, minus infirmi & abstinentes a laboribus. 7). Nunquam ingerenda sunt de novo alimenta, antequam priora fuerint concocta. Judicamus concoctionem ex eo, dum agile & leve fit corpus, nullus torpor vel gravitas inest membris, ingenium alacre redditur, urina & alvus bene succedit, appetitus resurgit, nec flatulentia vexant hypochondria. 8). Quodsi gravitas percipitur in membris, lassitudo in corpore, alvus segnis est, ructus & inflationes primas vias occupant, somnolentia & torpor caput premunt, detrahendum aliquid cibo est, vel a cœna plane abstinendum & humida tantum facillimæq; digestionis assumenda, corpusque fortius movendum est. Labores enim egregie evacuant & agile ac liberum corpus reddunt. Audiri meretur hac de re Hippocrates, qui in lib. de veteri med. §. 19. egregie describit incommoda, quæ a nimia ingluvie proficiscuntur: *Si pransi fuerint, inquit, idque eis non conducatur, statim graves & corpore segnes fiunt, itemque mente pigri, hiatuque ac oscitatione & dormitatione ac siti pleni: si vero insuper cœnaverint & flatu & tormina, & alvus effringitur, & multis magnis morbis principium hoc fuit, si eosdem cibos, quos semel assumere consueverunt, bis assumant & nihil amplius.*

§. XVI. Si vero nimia sanguinis abundantia morbum & periculum corpori minatur, solvenda hæc ipsa citius est, idque optime per venæ sectionem. Indicant autem plethoram & hujus generosi auxilii necessitatem facies rubicunda, sanguine tur-
gida,

gida, pulsus magnus, dolor gravativus in dorso, lumbis in osse sacro, lassitudo & gravitas corporis præsertim a motu & adscensu acclivium, ardor ac pruritus cutis, venæsectionis vel evacuationis sanguineæ naturalis consuetæ intermissio. Hisce signis præsentibus, tutissime veniendum est ad sanguinis artificialem evacuationem. Commodissime autem ea ipsa fit ante & post æquinoctia, hac cautela, ut sobrie vivamus, & post eam cibus facilis & boni succi corpus nutriamus.

§. XVII. Si vero abundantia succorum impurorum ex intemperie alimentorum nata, subjecta imbecillia onerat, & morbos tales, quos cacochymia parat, minatur, consultius erit venæsectionem omittere. Præstat potius minuere & emendare peccantem materiam, quod fit per evacuantia balsamicæ naturæ, amara & quæ majorem motum concitant medicamenta sale volatili oleoso imbuta, vini que optimi poru, non omisiss polychrestis pillulis, vegetabilium infusis cum aqua calida adornatis.

§. XVIII. Circa potum tenenda hæc sunt, 1) ut temperatus citius hypochondria citra flatulentiam transiens præ omnibus aliis eligatur, sive sit vinum sive cerevisia. 2) sufficiens quantitas ejus sumenda est, ab hujus enim defectu pigra fit alvus, segnes evadunt evacuationes & corpora ad morbos chronicos disponuntur. Natura enim gaudet maxime fluido, sine quo sanguinis circulus & excretionum œconomia salva subsistere nequit. 3) Extra cœnam potus largior præsertim inebrians plane vitandus est: mirum enim nocet sanitati ebrietas, utpote intemperiem humoribus nervisque magnam infert

fert debilitatem, ac digestionum robur destruit. 4) potus frigidus corpori calefacto magna quantitate ingestus verum æmulatur venenum. Nam uti venenum; ita talis potus celerrime totam œconomiam motuum vitalium & secretionum turbat & pervertit. Unde multiplici experimento compertum est, plures inde sibi contraxisse lethales morbos, nempe ventriculi inflammationem, hecticam, phthisin, hydrophem, lentas febres, peripneumoniam & abscessus. Nocet autem maxime talismodi potus sanguineis, & qui vasa habent exilia, copiosa, & spongioso sunt habitu corporis. 5) Si ex tali potu assumto imminet noxa corpori, mox fortius illud movendum, vena mature secanda, & infusa calida, blanda diaphoretica sunt adsumenda.

§. XIX. Quoniam in superioribus animi perturbatio relata fuit inter causas morborum præsentissimas, hinc ne ab animo nobis contrahamus infirmum corpus, omni modo cavendum est. Palmaria autem & summa vereq; universalis medicina hic commendanda venit, quæ est animus tranquillus, quietus & pacatus ejus habitus & status qui omnibus vehementibus desideriis & cupiditatibus vacuus sit. Maxime omnium autem cesset animi commotio circa tempus somni, cibi & motus: Audiendus hunc in finem est *Verulamius in serm. fidel. Tit. de regim. valetud.* ita sentiens: *Vacuo animo esse & hilari ad horas cibi, somni & exercitationis, est ex optimis præceptis ad prolongandam vitam. Quatenus ad animi passiones & studia, devota invidiam, metus anxios, iram intus cohibitam, subtiles & nodosas disquisitiones, gaudia, & exhilarationes immodicas, tristitiam alte pressam & non communicatam:*

D

ample.

amplectere spes, lætitiã potius quam gaudium, delectationum varietatem magis quam satietatem, admirationem & propterea novitates; studia quæ animum replent splendidis & illustribus subjectis, veluti historias, fabulas, peragrationes nature. Ad tranquillitatem animo conciliandam subsidia hæc opportuna sunt nempe sanioris philosophiæ saluberrima præcepta, quæ omnia mundana spernere docent. Itaque non sine ratione Lucianus lib. Macrob. p. 827. longævis annumerat philosophos, & omnes, qui ingenio & eruditione præstantes fuerunt. Ita etiam Plutarchus narrat, plures corpore alioqui parum firmo philosophiæ præceptis vitam longam consecutos, Maxime autem omnium vitam longam vixerunt, qui delectabantur pulchris studiis, & quos orationis capiebat ornatus sic Gorgiam, Protagoram, Isocratem, & e Latinis M. Senecam rhetorem, philosophi parentem longævos fuisse legimus. Laudandi eam ob rationem sunt Platonicæ veteres medici, qui paucis remediis, plantarum nempe decoctis contenti potius omnem animum atque operam eo convertebant, ut bonis moralibus præceptis imbuerent animos hominum, tam sanorum quam ægrotantium, probe gnari, quod ex animo magna medicina redundet in corpus. 2) Ad animi tranquillitatem conferunt pietas & frequens lectio verbi divini, cum animo serio id applicandi ad usum. Pietas revera ad omnia utilis est, & hinc etiam ad vitam sanam ac longam. Nam qui per preces & fidem magno Spiritus Sancti dono beatur, ejus anima incredibili lætitiã pace, tranquillitate, amore fruitur, qui omnes affectus sanitati egregie favent. Denique ad tranquillum & pacatum animi statum non parum confert studium rationis, ejus amor, & veritatis

tatis inquisitio, temperantia in vita & victu, conversatio cum honestis & piis hominibus, & fuga otii.

§. XX. Quandocunque vero commotio gravior animum corpusque percellit, utile est abstinere a cibo & potu, evacuationem moliri per alvum, & pacare spirituum vehementem motum per pulverem præcipitantem ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, nitro purificato, & pauxillo a-nodyno confectum, qui in incandescencia valde proficiuus. In terrore subito efficaces sunt spirituosa aquæ cum antispasmodicis mixtæ, aqua florum tiliæ, liliorum convallium, spirituosa, pulvis Marchionis, essentia castorei, sal volatile oleosum. In mœrore ac angore animi, usum vini optimi commendamus, item ambræ vel moschi essentiam cum sale quodam volatili mixtam.

§. XXI. Præcepta hæc singula ad sanam & longam vitam ducentia generaliora sunt, nihilominus in diligenti debent esse observatione. Non alienum vero ab instituto nostro videbitur, quædam adhuc specialiora afferre, ad cujusvis individui usum spectantia. Nam qui sanum vult servare suum corpus, ille ante omnia exquisitam suæ naturæ & corporis debet habere cognitionem. Aureum enim dictum est Hippocr: *Differt corpus a corpore, natura a natura, temperamentum a temperamento.* Et quemadmodum juxta eundem nobilissimum autorem, principium ac fundamentum totius medicinæ est scientia naturæ humanæ, ita etiam fundamentum, secundum quod leges & regulas tam in diætâ quam medicina invenire quisque debet, esse oportet cujusvis propriæ naturæ in individuo scientia. Per natura

turam hic intellectum volumus maxime virium constantiam & totam œconomiam motuum. Vires judicantur ex sanguinis circulo & pulsu, ex labore & robore partium, ex vigore digestionis atque excretionum, ex potentia denique motus in musculis. Vita dicitur merito a viribus, & nil nisi motus est, & exierit se & perficitur motu, & unice dependet a viribus motricibus, quæ insunt partibus solidis & fluidis corporis nostri. In quocunque itaque subiecto copia virium manifestatur, illud bonam ac robustam nactum est naturam, hoc non tam facile læditur a causis externis, multos ferre potest labores ac molestias, facilius convalescit & a morbis liberatur. Contra ubi virium adest languor & defectus, debilis dicitur natura, quæ facillime læditur a quacunque causa heterogenea, nec sustinere multum potest, facilius ægrotat, & difficilius sanescit. Plurimum hic refert, ut robur & debilitatem naturæ cognoscamus, inquirere in parentes, eorumque dispositionem ac morbos. Robusti enim ut plurimum robustos progignunt infantes, morbofi morbosos. Indicatur postea naturæ robur ex habitu corporis, qui enim solida ossa, magnos nervos & tendines habent, vasaque majora, plures dentes, habitum corporis strictiorem, ii valentiori gaudent natura præ iis, quibus laxa & spongiosa est caro, facile sudant, venas habent & nervos exiles, ossa parva, paucos dentes.

§. XXII. Secundo loco quisvis homo naturam suam, ratione consuetudinis, probe cognoscere debet. Scite enim dictum a veteribus, consuetudinem esse alteram naturam. Consuetudo attendenda est maxime in usu rerum non naturalium, & nomina-

minatim circa quantitatem & qualitatem ciborum, circa tempus assumptionis, circa somnum & vigili-
as, corporis motum, aeris usuram. Extenditur
quoque hæc ipsa ad excretionem per alvum, urinam,
sudorem, sanguinis per nares, uterum, hæmorrhoi-
des, imo ulterius ad sanguinis artificiales missiones,
per venæ sectiones, cucurbitulas.

§. XXIII. Tertio versatur naturæ propriæ
cognitio in eo, ut sciamus, utrum corpus valde sen-
sibile sit, nec ne. Permagna enim in eo est differen-
tia corporum, quædam naturæ valde sensibiles sunt,
activæ, & subito alterantur, vel ab ipso animi motu,
vel ab alieno aere, vento septentrionali, aut muta-
tione cibi aut potus. Sensibilia quoque ea corpora
dicuntur, quæ mox sentiunt operationes cujusdam
purgantis, vomitorii, opii, in minima etiam dosi.
Firmiora autem sunt, quæ non tam facile vitiantur
aut afficiuntur, sive sit aer insuetus, cibus & potus,
ventus, quæ majorem dosim vomitoriorum, purgan-
tium & sudoriferorum ferre possunt.

§. XXIV. Quarto dantur plurima subjecta,
quæ non modo differunt ratione sensibilitatis ma-
joris vel minoris, sed peculiarem idiosyncrasiam vel
sensum ad hæc vel illa fovent. Ita quidam plane
nequeunt ferre tobaci fumum cerevisiam caseum,
butyrum: quidam præsertim feminæ læduntur miri-
fice a suaveolentibus. Datur in nonnullis peculia-
ris aversatio ab his vel illis medicamentis, campho-
ra, aniso, absinthio: quidam plane certa remedia
ferre nequeunt, uti sunt opiata, martialia, aloetica.
Novimus virum, qui quoties assumpsit cremorem
tartari, toties syncope correptus fuit. Tacemus,

quod nonnullorum naturæ ita sunt comparatæ, ut malleat mortem subire, quam sanguinem mittere, vel clysteris admissionem pati. Denique observatur quoque peculiaris sensus in quorundam cute. Quotidiana hæc est observatio chirurgorum, dum nonnulli in externis læsionibus plane nequeunt perferre emplastra, vel alii non spiritus, vel unguenta, nonnullis calida cataplatmata nocent, quidam vero ab hisce non afficiuntur. Ita etiam porro quorundam cutis facillime consolidatur, in aliis ægerrime vulnera coeunt.

§. XXV. Cum itaque hæctenus deductum fuerit, multum longeque differre inter se naturas hominum quoad usum tam rerum non naturalium quam medicamentorum: hinc utile erit, imo pernecessarium, quasdam regulas & observationes hac de re condere. Prima est: Qui robustam ac valentem nacti sunt naturam, ii non debent tam accuratum servare diætæ regimen. Spectat huc illud Celsi: *Sanus homo & qui bene valet, & sua spontis est, nullis se obligare legibus debet, hunc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri esse, modo in urbe, sapiusque in agro, navigare, venari, quiescere interdum, sed frequentius se exercere, nullum cibi genus fugere, & tali in casu valet illud: Medice vivere i. e. rigorose secundum regulas medicas est pessime vivere.* Secundo: Qui naturam acceperunt debilem imbecillem, valetudinarii sunt, & ad subeundos anomalos motus valde prompti, hi accuratius tenere debent diæteticas regulas. Certa enim cibi & potus mensura ipsis est præscribenda, temperatus aer, somnus quoque largior fit commendatissimus. Quo enim quis debilior est, eo diutius debet dormire,
&

& contra. Nocent quoque ejusmodi subjectis omnia intemperata, potentia, excessivis qualitatibus imbuta, & maxime omnium animi gravia pathemata. Tertio consueta longo tempore, non simul & semel sunt omittenda, quandoquidem consuetudo est altera natura, & sicuti difficile est, naturam immutare, ita etiam consuetudinem non simul & semel tollere oportet. Unde optimum Hippocr. est effatum: *quarum rerum inveteravit consuetudo, quamvis deteriores sint, illa tamen consuetos minus male afficiunt*: Est ergo assuetorum usus suscipiendus, Idem Authbor. Sect. 2. aph. 49. hæc habet: *Assueti consuetos labores, etiamsi fuerint debiles aut senes, non assuetis fortibus aut juvenibus, facilius ferunt*. Paucis: omnis lubita mutatio in rebus diu consuetis periculi plena est, ita v. g. si quis consuevit somnum capere meridianum, vel diu dormire, aut lectum tardius petere, lucubrare, vel induratis infumatis cibus uti, vel tabaci fumo, sternuatoriis pulveribus semper delectatur, corpus in perpetuo labore servat, vel peregrinatur, is non facile in istis rebus subitam mutationem potest tolerare. Dominicus Baudius Vir doctissimus, cum per plurimum vitæ tempus flore liberi copiosius se adspargere consuevisset, defraudato repente genio, quod paulatim fieri debebat, subito extinctus fuit. Meretur hanc in rem adduci insignis locus ex Verulam. l. de sermon. fidel. *Cave a subita aliqua mutatione in regiminis parte quam principali, quod si necessitas urgeat, cetera ad eam mutationem accommoda*. Secretum enim est & physicum & politicum: tutius est multa mutare, quam unum magnum. Examini tamen subjicias consuetudines tuas, dietæ, somni, exercitationis, vestium, mansionis similiumque & si que nocumen-

cumento esse iudices, experire illud paulatim exuere; ita tamen, ut si ex mutatione nocimenti aliquid perceperis, ad consuetare deas: Difficile enim est, distinguere inter ea, quæ toto genere sunt salubria, & ea, quæ corporis tui unicæ constitutioni conveniunt. Quarto: ea a quibus averfatur natura, & quod plane ferre non potest, tutius & consultius est omittere, quam contra naturam, sive ea invita & repugnante aliquid moliri. Nam sicuti deteriora, quæ cum desiderio appetitu & delectatione assumuntur, non facile lædunt: ita benigna & optima, quæ abhorrescente natura usurpantur, efficaciter nocent. Quinto: optima & universalis regula est, quæ corpori profunt, sunt faciendæ & continuandæ, quæ vero nocent, sunt omittendæ. Equidem circa hanc regulam hoc adhuc desideratur, quod mala sit conclusio: Hoc mihi non nocet, ergo est bonum. Nam sapius nocimentum non subito sed successive fit: hinc legitimum requiritur tempus, quo explorare & attendere possimus, an hoc vel illud nocuerit, nec ne.

§. XXVI. Ultimo loco perutile erit subjicere generale axioma, cujus observatio ad vitam sanam & longam ducendam commendari meretur, & hoc est: *Quodcunque conservat vires, hoc ipsum custodiendum, quodcunque vero eas destruit, hoc omittendum.* Destruunt vero vires crebræ venæsectiones. Tametsi ea non simus in opinione, ac si velimus proscribere venæsectionem ex foro medico, sed porius, quando plethora morbosa urget, generosum & magnæ virtutis præsidium hanc pronuntiamus, nihilominus tutius est, non adsuesieri sanguinis missionibus, sed aliis modis, abstinencia, motu, evacuatione per sudorem

rem & alvum, demere humorum & sanguinis copiam. Secundo infirmat naturam purgatio vehemens: peritissime scribit Hipp. Sect. 2. aph. 37. *Qui secura sanitate fruuntur, hos purgare grave est, utpote omnia validiora evacuantia agunt virulento quodam caustico, naturæ inimico elemento, quod subinde tonum ventriculi & intestinorum destruit, ad anomalos spasmodicos motus ea disponit, & valde copiosa eductione humorum debilitat. Robur autem naturæ conciliat alvus semper libera & aperta, quæ si pigra est, si vitæ lautus & plenus, crebrius blando moneri & sollicitari debet stimulo, ubi egregium fœnerant usum balsamica, amara, salia elixa &c. Tertio: rarius vel plane non utendum est medicamentis vomitoriis, sudoriferis nimiscalidis, opiatis & metallicis. Hæc enim ejus sunt indolis, ut valde afficiant alterent & sanum corpus destruant. Accedit & illud, quod medicamenta assueta careant postmodum sua efficacia: Scite hac de re Verulam. loco citato: *si nimium assuescas medicationi, detrahet de viribus & efficacia ejus, quando morbus advenerit.* Probo potius diætas quasdam ad certa tempora, quam usum medicamentorum frequentem, nisi jam pridem transierit in consuetudinem. Quarto: destruant vires nimia ingluvies, ebrietas & in seram noctem extracta potatio & assidua venus. Verissimum quod scribit Hippocr. de diæta. *Multi corrumpunt corpus suum, & quod Deus dedit aptum faciunt ineptum, idque labefactant otio somnolentia, vino, vigiliis venereis, ac immodica libidine. Et idem laudatissimus Autor in Epist. de sanit. tuenda, ad Demetrium Regem, hæc memoria prodidit: oportet animum advertere & peculiariter vivere, ita ut neque rei venereæ, neque diversorum**

E

serum eduliorum incontinentia, neque somnis immodicis, aut inexercitato corpore utaris. Quinto: infirmant anxia & morosa studia, curæ & sollicitudines, animi labores, lucubrationes, quandoquidem hæ ut plurimum comites habent vigilias, & ipsa sua natura vires subducunt, & ita omnis virtus & vis, quæ requiruntur ad corporis functionum exercitium, expirant.

§. XXVII. Adduximus præcepta, quorum observatio ad sanam vitam tuendam monstrabit viam apertissimam, sequitur jam, ut monita quædam etiam afferamus in medium, quibus uti quisque possit, si quando morbo jam detinetur. Quemadmodum autem dantur duplicis generis morbi, acuti videlicet & chronici, ita quivis seorsim peculiarem tractandi methodum & observationem expostulant. Acuti sunt, ubi motus in systemate tam vasorum, quam nervorum valde intentus & auctus est, & brevi terminantur vel ad vitam vel ad mortem. Oriuntur ut plurimum a subtili & exiguo virulentæ & activæ naturæ principio. Chronici qui per longum tempus vexant corpus, sustentantur potius a copia vitiosorum humorum, viscerum obstructionibus, & a motu sanguinis valde segni & impedito fiunt. In acutis motus ille vitiosus vehementer auctus, in quo consistit revera morbus, sæpissime bonum finem, licet per accidens obtinet, causam morbificam emendando, atque propulsando. Natura enim quæ nihil aliud est quam motus & sanguinis circulus, morborum optimus medicus est. Omnis igitur opera, quam præstare medicus & quisque debet, versatur in eo, ut vires naturæ sive motuum quantitatem in hisce morbis probe observeret,
&

& cognoscat, an debilis an nimis vehemens vel languidus iste motus sit, hic promovendus, ille moderandus est. Secundo attendere debet, per quas vias & excretiones ordinario morbus terminari soleat. Ita inflammationes ordinario per diaphoresin, & hæmorrhagias, febres per diaphoresin & alvum, spasmodicæ affectiones per hæmorrhagias & sudorem finiuntur. Hanc methodum & processum observari debet uniusquisque, & probe caveat, ne alias excretiones suscitet, quas natura non intendit, sed cuius morbo proprias & congruas faciat. Tertio quo tempore debeant institui evacuationes, ex ipsa quoque natura addiscat, dies hi vocantur critici, & dies septimus, undecimus, & decimus quartus, quibus plerumque feliciter finiri solent morbi, hodie probe attendat, & si tunc agit, sub favore naturæ agit. Quarto: grassantium morborum acutorum ingenium indolem; ac mores, probe ex ipsa experientia scrutetur. Non enim semper una morbi species diversis temporibus eandem desiderat methodum. Ita non nunquam venæ sectio juvat, quandoque nocet, interdum volatilia ferre potest febris, quandoque respuit. Quinto: in quovis individuo consuetudines probe ac diligenter attendat, quibus nempe symptomatibus evacuationibus in statu agrotato ante usa fuerit natura. Qui enim consuetudines novit & occasionem medendi, ille juxta Hippocr. invenit fundamentum veræ medicinæ. Sexto: generalis & perpetua hæc esse debet regula: In acutis morbis blande, temperate successive agere debemus, nunquam violentia, & præstat tunc naturam ducere quam cogere. Aureum est dictum Hipp. 1. de

locis in homine §. 55. *Medicamenta fortia a natura in debilibus morbis dare non oportet, neque paucitate medicamenti debilitas ipsius facienda est: sed fortibus natura, fortibus pharmacis utendum est: debilibus vero pharmacis non fortibus.* Septimo diaphoresis in omnibus acutis per totum morbi cursum blande est movenda, quod fit per hypocausti & lecti calorem moderatum, per diaphoretica mediæ naturæ, per diluentia, temperata. Octavo: nocent in acutis omnia, quæ turbant & sistunt motus, præsertim diebus criticis, uti sunt frigus externum, anodyna, refrigerantia, acida, omniaque drastica intempestivus cibus. Nono: in dictis affectibus præstat semper alvum habere liberam quam clausam, hinc clysteribus & laxantibus congruis sui officii monenda est.

§. XXVIII. Quod attinet ad passiones chronicas, hæ non tam facile evincuntur remediis. Equidem nonnulli peculiarem tractationem exigunt, uti lues venerea salivationem, scorbutus decocta lignorum balsamicorum, &c. nihilominus placet regulas quasdam hic statuere, quæ diligenti observatione plus præstabunt opis ægrotantibus, quam pretiosissima quadam medicina. Primo: Ubi spasmodicæ contractiones nervosarum partium conspiciuntur, alvus semper debet esse libera, quod fit per clysteres per laxantia, elixiria vel pillulas polychrestas martiales. Secundo in subjectis plethoricis vena debito tempore est aperienda: Tertio salium volatiliū oleosorum frequentissimus debet esse usus, sed dosis non adeo magna. Quarto: pulveres præcipitantes acrimoniam temperantes nunquam non egregium facient officium. Quinto: infusa herbæ veronicæ, beto-

betonica, ligni saffra, radicis chinae, utilitatem afferent non minimam. Haec remedia sufficient in affectibus ventriculi hysteriis, hypochondriacis, nimis haemorrhagiis, febribus lentis & omnibus affectibus chronicis, qui proveniunt ex vicio hypochondriorum. Saltem haec cautela addi debet, ut diatae regulas accurate servemus, nec multum mutemus remedia, sed eorum usum continuemus. Secundo in omni habituali morbo chronico, ubi obstructions adsunt viscerum & saburra vitiosorum humorum, non praesentius datur auxilium, quam quod petitur ex legitimo acidularum vel thermarum usu, ubi notandum est, quod acidulae magis plethoricis & calidis subjectis, frigidis autem & humidis, ubi nervi laborant, plus aquae calidae conferant. Deinde bibenda etiam sunt in debita quantitate. Copia enim debet juvare, & singulis fere annis, donec morbus ablatum fuerit, frequentanda sunt. Haec aqua generosa sunt operationis, innumeris exemplis testibus, tollunt vel ad minimum allevant calculum tam renum quam vesicae, asthma, cachexiam, paralyses, podagram, rheumatismos, hystericas passiones, hypochondriacas, colicas & affectus ventriculi ac intestinorum spasmodicos.

Tandem in omnis generis chronicis passionibus, stomachica remedia, quae sale volatili oleoso temperato & balsamico pollent, crebrius & per longum tempus usurpata, omnibus aliis facile palmam praeripiunt. Nam qui stomachi vitio succurrit, digestionem semper adjuvat & blandum chyli ac sanguinis spirituscentiam promovet balsamicis & naturae amicus remediis, is ferme omne punctum in

medendo absolvit, Commendari meretur Elixir
balsamicum Dn. Præs. stomachale *Michae-*
lis, elixir proprietatis album cum sale volatile mix-
tum, elixir amarum *Conerdingii*, quorum usu fre-
quenti & continuo plus revera præstari potest, in
minuendis affectuum chronicorum symptomatibus
imo ipsis eradicandis. quam ulla alia medicina. Sed
sufficiant hac vice dicta de nobili hac materia
cui jam, perfolutis summo Numini gra-
tiis imponimus

F I N E M.

NOBI-

PRÆSES.

Duo sunt, quæ unumquemque, qui literarum sacris operatur eximie commendant, & favorem ac gratiam penes omnes conciliant, videlicet eruditio & virtus. Alterum ad mentem, alterum ad ipsum animum spectat. Eruditio vero sic accipi debet, ut non sit superficialis, vana, confusa, tantum speculativa, sed solida & realis, in perspicuitate & usu consistens. Virtute maxima ex parte continentur pietas, candor & modestia. Pietas ad Deum, candor ad proximum, modestia ad se ipsum pertinet. Hisce contraria sunt, contemptus piorum & divini verbi, mens nocens, fraudulenta & ingrata & nimium supra alios elata, quæ cuncta ita sunt comparata, ut omnem gratiam apud Deum, benevolentiam apud homines in totum auferant. Optandum itaque vehementer foret, ut eruditi, si velint emergere, amica conjunctione & mixtura perutili sibi intime jungerent has virtutes. Ornant autem hæ ipsæ maxime

xime medicum, qui non natus est ad id, ut umbratilem vitam domi agat, sed in luce vivat, ante oculos positus sit, & consortio multorum ac varii generis hominum fruatur. Igitur quo magis medicus vitam prudenter instituit, & ostendit rationem, eo plus gratiæ & amoris apud eos qui valent, adipiscitur. Ex quo te cognovi Clarissime Candidate, largita tibi est rerum parens apertum & non ignobile ingenium & corporis dotes non vulgares. Tu quoque hoc ipsum, virtutum eruditionis & scientiæ solidæ in arte medica augmentis, egregie perfecisti, ut nullo modo dubitandum sit, quin magnum reipubl. fructum sis ad laturus, & gratiam apud bonos & præstantes inventurus. Testatorem fecisti eruditionem tuam nostro ordini, virtutem autem adprobasti iis, qui tecum vixerunt & te familiarius norunt. Divinum Numen res tuas, conatus, labores ex voto semper, in melius & majus provehat! Vale!

Uf 1378

ULB Halle
001 958 240

3

sb

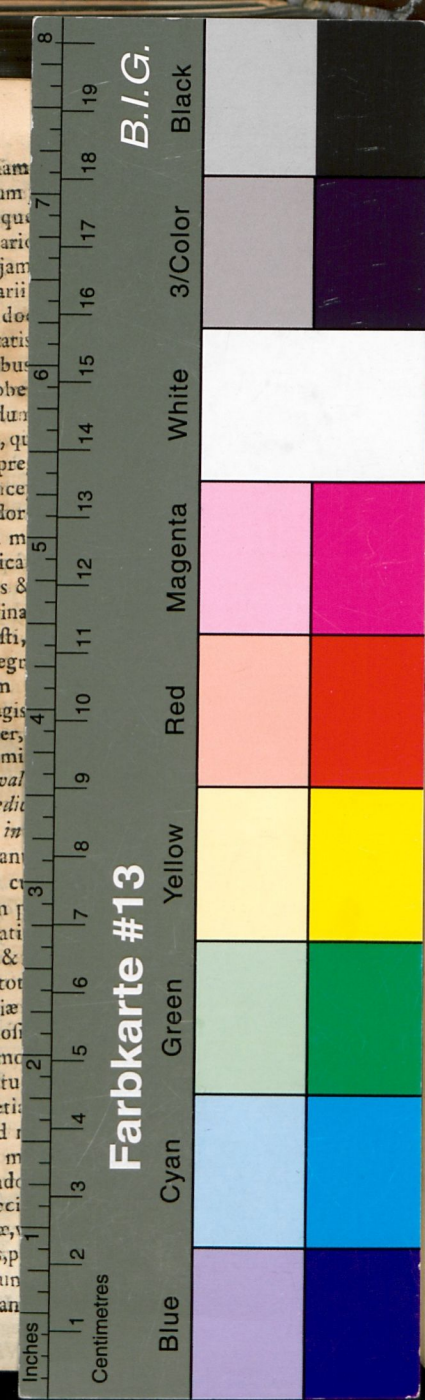
V077 -

~~28~~
30

Q. D. B. V.
M E D I C U S
S U I I P S I U S,

Quem
DISSERTATIONE MEDICA SOLEMNI
MODERATORE
FRIDERICO HOFFMANNO,
CONSILIARIO ET ARCHIATRO REGIO MEDI-
CINÆ AC PHILOSOPH. NAT. P.P.

Pro consequendis Summis in arte medica honoribus
adferebat

CHRISTIANUS GOETZE,
Merseburg.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
TYPIS JOHANNIS GRUNERI, Acad. Typogr. 1707.

